

פרק עשירי — 'אלו הן הנחנקין'

'שמע מינה כל היכא דאיכא הכאה סתם — לאו מיתה הוא' — והא דכתיב 'מכה אדם יומת?' — אכן כלול במקרא זה מכה אביו שדינו במיתה בהכאה לבד, וכמבואר להלן שכתוב זה נדרש על מכה אביו. ומכאן המקור לדבר, מדלא כתיב שמת משמע (גם) הכאה בעלמא, והרי אי אתה יכול לקיימו אלא באביו (כ"נ פשוט).

'הכחישה באבנים' — כלומר, שהעמידן עליה עד שהוכחשה בכחש דלא הדר (כמו שכתבו בתוס'). ולא שזרקן עליה, כי אף על פי שלא יצא דם החוצה, כל שנצרך הדם הרי זו חבורה [כמבואר לכאורה בדין הכהו על אונו שחייב לפי שאי אפשר שתצא ממנו טיפת דם (ב"ק פו:), והיינו בתוך הגוף, כמבואר ברמב"ם (ממרים ה,ו). ואולם יש מקום לחלק בין נצרך הדם שעומד לצאת לולא שהעור מונעו, ובין קיבוץ הדם למקום אחד — חילוק זה כתב בספר מנחת שלמה לב, ג. וצ"ע].

'אם אינו ענין לנפש בהמה תניהו ענין לנפש אדם' — ע' במש"כ במכות ח:

'דאיבעיא להו: בן מהו שיקיז דם לאביו? רב מתנא אמר: ואהבת לרעך כמוך. רב דימי בר חנינא אמר: מכה אדם ומכה בהמה... אף מכה אדם לרפואה — פטור. רב לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא. מר בריה דרבינא... דילמא חביל... אחר שיגגת לאו, בנו שגגת חנק' — דעת הרמב"ם (ממרים ה,ז) והרמב"ן (בתורת האדם) ועוד (וכן נקט הרמ"א יו"ד רמא), שזה שיש למנוע את הבן מלהקיז לאביו לרפאתו, דוקא בשיש שם אומן אחר שיכול להקיז, אבל אם אין אחר — מותר.

[ונראה שמקורו מדברי הסוגיא עצמה, שהרי חילקו בין הקות אחר שאין שם אלא חשש שגגת לאו, ובין הקות בנו שיש שם שגגת חנק — והלא שניהם איסור תורה, מה לי לאו מה לי כרת (ומצינו בכמה מקומות בגמרא שנחלקו בסברא זו. וע' באריכות בחדושי הגר"ר בענגיס ח"א כא שהאריך בענין זה והעיר מסוגיתנו). אלא נראה שהסברה היא פשוטה, שודאי יש לנו להעדיף לעולם חשש שגגת לאו מחשש שגגת חנק, ולכן עדיף שאחר יוציא דם ולא בנו. ואולם אם אין אחר הותר גם לבן, כשם שהותר לאחר להקיז ואין חוששים ללאו דחבלה, כיון שעושה כן לרפואה (וכלל זה מתבאר בחדושי הר"ן).

ולפי סברא זו היה מקום לומר שאם יש אפשרות שיקיז אדם שאינו מצווה במצוות, כגון קטן — עדיף טפי. וכן עדיף לפי"ז שיקיז לו אומן נכרי, שהרי יש להעדיף שיכשל הוא משיכשל ישראל. אך זה דבר חדש שלא שמענוהו. אלא המחזור הוא שהתורה נתנה רשות לרפואה אחרת, ואינו צריך לחוש שמא יחבול (וכמוש"כ הרמב"ן בתורת האדם — הביאורו הפוסקים), ולכן אין צורך להעדיף אחר. ואולם הסברא הראשונה נשארת, שיש לנו להעדיף סתם אדם מאשר בנו. וצ"ע.

ואין להקשות לפי זה דהוה מצי למימר, אחר — איכא חדא איסורא, בנו איכא תרתי — שהרי לא גרע אביו מסתם אדם ובנוסף הוא אביו, ולכן ודאי יש להעדיף אחר — הא ליתא, שהרי לא מצינו אהרה מיוחדת למכה אביו, ואין כאן שני לאוין, אלא מוזהר משום 'פן יוסיף להכותו' כשאר כל אדם, (כמבואר ברמב"ם שם ה,ח מהספרי), ולכן הוצרכו לחלק בין לאו לחנק. ויש מן הפוסקים שסברו שרוב ומר בריה דרבינא שלא הניחו את בניהם לרפאותם, חולקים על רב מתנא ורב דימי, וסוברים שלא הותר כלל לבן להקיז לאביו, אפילו בדליכא אחר (כן היא שיטת בית יוסף יו"ד שם בדעת הר"ף והרא"ש. וע' ב"ח שחלק וברא שאף להר"ף והרא"ש מותר בדליכא אחר, שלא דיברו בגמרא אלא כשיש אפשרות באחר).

להלכה, הנה נשאל הגרש"ז אויערבך זצ"ל (מנחת שלמה לב. תשובה לגרי"מ טוקצינסקי זצ"ל, בספרו גשר החיים ח"ב), בדבר חובש מומחה, האם רשאי להזריק זריקות לאמו. וצידד להתר על סמך כמה טעמים, וזה תורף דבריו:

אף על פי שהיה נראה לכאורה שיש לחוש להחמיר כשיטת הבית-יוסף שאפילו בדליכא אחר אסור, מה גם שיש לאותה אשה בעל החייב ברפואתה, ומה לו לבן להכנס לספק שגגת חנק, מכל מקום כיון שלפי דעת הרמב"ם ודעימיה, שכמותו פסק הרמ"א, מה שמנעו החכמים את בניהם זהו חומרא בעלמא כשיש אחר, וכיון שהבן יעשה את הזריקות בחנם, ואין אחר שיעשה בחנם — הרי זה נחשב כליכא אחר' (והביא סעד לכך מהרב 'יפה ללב').

ועוד, אפילו לדעת האוסרים הלא טעם האיסור שמא תוך כדי טיפולו יחבול במקום אחר ללא צורך, וזה שייך בהקזה ובהוצאת קוף וכדו', אבל הזרקת זריקות שעל פי רוב אינה עושה חבורה כלל, מסתבר שאין להחמיר.

ועוד צירף לזה דברי המנחת-חינוך (מה) שאם האב או האם מוחלים בפירוש [גם על הטעות אם תארע] ומצוים לו על זה — אינו עובר כלל. וכתב להוכיח כשיטה זו. ואם כי מדברי הפוסקים לא משמע כן, מכל מקום דברי סברא הם שאין לחוש במקרה כזה ל'שגגת חנק', ויש לצרפם כסניף להלכה. ובשו"ת שבט הלוי (ח"י קנט) לא התיר הדבר אלא אם הבן יעשה הפעולה טוב יותר מהאחר [שבאופן זה נכלל בגדר 'ליכא אחר' שפסק הרמ"א להתיר]. או באופן שאדם אחר יטול שכר מופרז מאד על השכר הרגיל.

א. סברת הפוסקים שאין מחילה מועילה, מתבארת בספר משך חכמה (תבוא כו, טז), שפרש קרא ד'ארור מקלה אביו ואמו' מלשון קלות, שמקניטו ומצערנו מפני שידע שאביו ימחול לו, שהרי הוא חס על עונשו של הבן, ולכן אררו על כך. וזו הסיבה שרב ומר בריה דרבינא מנעו בניהם, ולא מחלו להם מראש, דקאי בארור. ע"כ.

וכן נקטו כמה אחרונים בפירוש, שאין מועילה מחילה לגבי הכאה — בטורי אבן מגילה כת. וכן בשו"ת פרי יצחק (ח"א סוס"י נד) נקט כדבר פשוט שאין שייכת מחילה גבי הכאה, ואפילו לענין חובל בחברו צידד שלא יועיל לענין ה'לאו' [ותמה שם על הטו"א שהשוה הכאה לבזיון]. וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"ב קיב, ד; ח"ה, קונטרס המצוות כד, ב; ח"י קנט) תמה על דברי המנ"ח, שנראה מן הגמרא ומן הפוסקים שאין מועילה מחילת האב לענין הכאה.

ב. לכאורה נראה שהגרש"ז לא דיבר אלא בזריקות רגילות [ולא רק בזריקה לשריר או לשכבה התת-עורית, שאין מצוי כלל שיוציא דם. אלא נראה שאפילו זריקה לוריד, הגם שתמיד יוצאת טיפת דם לאיבוד, נראה כיון שזה מצורך הרפואה וא"א בלאו הכי, אין לחוש], ואולם 'פתיחת וריד' לצורך החדרת תרופות וכיו"ב, נראה שדומה ממש להקזת דם דאיכא למיחש שמא לא יכוין בוריד, כמו שמצוי הדבר הרבה, וכמפורש חשש זה בחדושי הר"ן. ונראה שאין לחלק בין מומחה יותר לפחות, שלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין. וצ"ב בפוסקים.

ג. ע"ע שו"ת דובב מישרים ח"ב סוס"י ד; שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג לו, ד"ה והנה כפי; חו"מ ח"ב סו; שו"ת שבט הלוי ח"ב קיב, ג.

דף פה

'בעו מיניה מרב ששת: בן מהו שיעשה שליח לאביו להכותו ולקללו? אמר להם: ואחר מי התיירו?! אלא כבוד שמים עדיף, הכא נמי כבוד שמים עדיף... תא שמע, היוצא ליהרג... מאי הוי עלה? אמר רבה בר רב הונא...' — שתי שיטות יש בראשונים בפירוש הסוגיא; יש מפרשים שכל הנידון